

PROFESNÍ ORIENTACE ŽÁKŮ VE ZLÍNSKÉM KRAJI: VYBRANÉ SOUVISLOSTI PRO KARIÉROVÉ PORADENSTVÍ

Kateřina Hařková, Martina Němcová

Centrum kariérového poradenství Zlínského kraje

Zlínský kraj ve školním roce 2020/2021 ve spolupráci se společností Trexima, spol. s r.o., realizoval šetření profesní orientace žáků nejvyšších ročníků základních a posledních ročníků středních škol v rámci projektu Implementace Krajského akčního plánu rozvoje vzdělávání pro území Zlínského kraje II, reg. č. projektu: CZ.02.3.68/0.0/0.0/19_078/0018903, spolufinancováno z Operačního programu Výzkum, vývoj a vzdělávání (dále jen "IKAP II"). Tento text přináší vybrané výsledky šetření i možné návrhy jejich interpretace a nástin vhodných opatření v oblasti kariérového poradenství.

Do analýzy bylo zahrnuto 3 092 odpovědí (48,2 % chlapců a 51,8 % dívek) z 62 základních škol a 2 052 odpovědí (44,5 % chlapců a 55,5 % dívek) z 53 středních škol Zlínského kraje. Sběr dat probíhal během dubna a května 2021. Otázky šetření pokrývaly širokou škálu témat: od profesních preferencí, kariérových voleb, hodnocení školy, kariérového poradenství či distanční výuky. Rádi bychom se v tomto textu zaměřili na vybraná témata, která mohou být relevantní pro nastavení kariérového poradenství na školách.

Holka nebo kluk?

Výsledky šetření ukázaly přetrvávající rozdílné preference u dívek a chlapců, ať už se díváme na preferovaná povolání nebo oblíbenost předmětů. U chlapců na základních školách můžeme vidět jen velmi malý zájem o povolání jako zdravotní bratr, učitel v mateřské školce nebo kadeřník. Naopak u dívek je patrný nízký zájem např. o povolání elektrotechnička nebo elektrikářka, elektromechanička. Nerovnoměrné rozložení lze vyčíst už i v oblíbenosti předmětů na základní škole: 45 % chlapců označilo informatiku jako oblíbený předmět a 36 % chlapců matematiku, informatika je však oblíbená pouze u 14 % dívek a matematika u 26 % z nich. Tyto preference se promítají také do volby střední školy, resp. povolání. Uvedené dokresluje nevyváženost v očekávaném výdělků, neboť dívky ze základních i středních škol očekávají průměrně nižší finanční ohodnocení než chlapci.

Genderová stereotypizace v kontextu kariérové volby může souviset s nedostatečným průzkumem trhu práce či nízkou úrovní sebepoznání a může vyústit v kariérovou volbu podloženou stereotypy a nereálnými představami. Významná úloha leží tedy na pedagozích, aby reflektovali své vlastní stereotypní představy o kariérách žen a mužů, pomáhali dětem pojmenovávat jejich vlastní genderově podmíněné představy o kariéře a spolu s nimi objevovali kariéry dle jejich individuálních potřeb a hodnot.

Do práce!

Kontakt se světem práce je důležitým aspektem kariérových voleb (např. Holman, 2014). Šetření ve Zlínském kraji ukázalo, že žáci a studenti potřebují širší a/nebo kvalitnější zkušenosti z kontaktu se světem práce. Žáci základních škol hodnotí exkurze do podniků a spolupráci s firmami průměrnou známkou 2,9. Na středních školách by 31,6 % studentů a studentek uvítalo větší rozsah praxe u zaměstnavatelů. Z dotazovaných nebylo na odborné praxi u zaměstnavatelů 21 % studentů učebních oborů (obory E a H), 17 % maturitních odborných oborů (L, L0 a M) a konečně 87 % studentů gymnázií (obor K). Tato data mohou být částečně ovlivněna distanční výukou a dalšími pandemickými opatřeními. Přesto je zapojení studentů do praxí zejména na gymnáziích velmi nízké a může tak negativně ovlivnit jejich kariérovou volbu, např. nejasnou představou o náplni a pracovních podmínkách povolání.

Spolupráce se zaměstnavateli se často odehrává na úrovni škol. Z pozice kariérového poradce můžeme studenty na exkurzi, praxi či stáž připravit a následně její průběh zhodnotit a zmapovat (např. pomocí portfolia), co si z ní žáci a žákyně odnášejí pro svoje profesní rozhodování a pro svoji kariéru. Průzkum spolupráce středních škol Zlínského kraje se zaměstnavateli z roku 2019 ukázal, že pouze 19 % škol z 54 SŠ, které se do průzkumu zapojily, podporuje žáky, rodiče a zákonné zástupce žáků k používání záznamů za účelem usnadnění kariérového rozvoje žáků; využívání portfolií u žáků však dle šetření podporuje 44 % zapojených škol (Trexima, 2019).

Mimo to můžeme studenty podpořit v zapojování se do brigád či dobrovolnictví, neboť i tyto zkušenosti jim mohou přiblížit svět práce a rozvíjet potřebné kompetence. Na úrovni školy můžeme podpořit spolupráci s firmami, ať už formou exkurzí, stínování, stáží, besed či přednášek, soutěží či projekty s přesahem do praxe, mentoringem nebo zapojením zaměstnavatelů do výuky (Trexima, 2019).

Významný vliv na rozvoj profesních kompetencí, ale i takzvaných měkkých dovedností mají odborné praxe a stáže v zahraničí. Účast na takovéto aktivitě zvyšuje šance na uplatnění na trhu práce v ČR i v zahraničí (Gargulák a kol., 2019), ale školy je mohou využít i pro posílení identifikace žáka s vybraným oborem nebo jako intervenční opatření v případě žáka ohroženého předčasným odchodem ze školy.

Skryté kariérové poradenství?

Šetření se zabývalo také otázkou, kdo radí žákům s výběrem střední školy a oboru, resp. kdo/co mělo největší vliv na volbu střední školy a oboru. Na první otázku odpověděli respondenti ze základních škol, že využili rady učitele/učitelky pouze v 5,9 %, výchovného poradce/poradkyně v 1,3 % nebo pracovníků úřadu práce v 0,6 %. Vliv na volbu střední školy mělo doporučení výchovného poradce či učitele ve 3,5 %. Na středních školách za hlavní zdroj informací pro volbu povolání a dalšího studia uvedlo výchovného či kariérového poradce 11 % studentů; 8,4 % využilo služeb úřadu práce, 3,5 % pedagogicko-psychologické poradny a 1 % respondentů jiné poradenské instituce. Vliv na výběr studované střední školy ze strany výchovného poradce na základní škole odpovídá 3 %.

Za výše uvedenými výsledky využívání služeb poradců může být nízká informovanost o službách (kariérového) poradenství nebo jejich nedostatečná dostupnost, i když opět můžeme uvažovat o negativním vlivu pandemie na výsledky šetření. Svého kariérového poradce zná pouze 49 % žáků učebních oborů a 46 % žáků středních odborných škol.

Důležitým nástrojem pro zvýšení informovanosti i dostupnosti kariérového poradenství jsou digitální technologie, ať už se jedná o poskytování informací na webu nebo sociálních médiích nebo poradenství prostřednictvím online platform. Zásadní je však zacílení informací a poskytovaných služeb na cílové skupiny kariérového poradenství a pravidelný monitoring vhodnosti zvolených kanálů, zveřejňovaného obsahu a využívání nabízených služeb.

Součástí celku...

V praxi existují různé způsoby podpory kariérového rozvoje žáků na školách: ať už v rámci samostatného předmětu nebo napříč kurikulem, příp. formou extra-kurikulárních aktivit (veletrhů práce, exkurzí, apod.). Velmi často školy využívají kombinace výše uvedeného. Jako efektivní se jeví, jsou-li realizované aktivity popsány ve školním plánu kariérového vzdělávání a poradenství, který usnadňuje srozumitelnou komunikaci aktivit cílovým skupinám i jeho pravidelnou evaluaci (Holman, 2014). Důležité je však, aby tyto činnosti byly v souladu s posláním a charakterem školy, opíraly se o činnost pedagogického týmu i externích subjektů (Sultana, 2018).

Z šetření vyplývá, že více jak třetina žáků středních odborných škol by nyní volila jiný obor, 10 % z nich (resp. 13 % žáků z učebních oborů) by v době dotazování volilo stejný obor na jiné škole. Jako nejčastější důvod záporného hodnocení školy byl udáván přístup učitelů a jejich výukové metody.

I o kariérovém poradenství a vzdělávání bychom tedy měli uvažovat komplexně v rámci celé školy; neleží totiž pouze na bedrech kariérového poradce či poradkyně, ale čerpá z bezpečného a podpůrného prostředí, které škola spolu s žáky a rodiči dokáže dětem vytvořit.

Text vznikl ve spolupráci se specialistkami Centra kariérového poradenství Zlínského kraje.

ZDROJE:

- Gargukák, K., Bárta, O., Bird, L., et al. (2019). *Po stopách absolventů mobilit v odborném vzdělávání: národní zpráva za Českou republiku*. Praha: Dům zahraniční spolupráce.
- Holman, J. (2014). *Good Career Guidance*. Gatsby Charitable Foundation, London. Dostupné zde: <https://www.gatsby.org.uk/uploads/education/reports/pdf/gatsby-sir-john-holman-good-career-guidance-2014.pdf>.
- Sultana, R. (2018). *Podpora kvality kariérového poradenství na středních školách*. DZS: Praha. Dostupné zde: <https://www.euroguidance.cz/publikace/sultana.pdf>.
- Trexima (2019). *Spolupráce středních škol se zaměstnavateli v oblasti kariérového poradenství - Vyhodnocení dotazníkového šetření 2019*. Realizováno v rámci projektu OPZ „Datová platforma zaměstnanosti Zlínského kraje“.
- Trexima (2021a). *Šetření profesní orientace žáků posledních ročníků středních škol ve Zlínském kraji. Školní rok 2020/2021*. Realizováno v rámci projektu IKAP II ve Zlínském kraji.
- Trexima (2021b). *Šetření profesní orientace žáků nejvyšších ročníků základních škol ve Zlínském kraji. Školní rok 2020/2021*. Realizováno v rámci projektu IKAP II ve Zlínském kraji.

Citujte ako:

Hašková, K., Němcová, M. (2022). Profesní orientace žáků ve Zlínském kraji: vybrané souvislosti pro kariérové poradenství. In: *Kariérové poradenstvo v teórii a praxi* [online], 2022 (21), str. 47-50. Dostupné na internete: <https://www.euroguidance.sk/>. ISSN 1338-8231